

**שלל על הדף / העלון השבועי על סדר 'הדף היומי'
גלוון מס' 55 טו' תמוז תשפ"א / יומא עד-ענ'**

אדם הראשון אכל 'חציו שיעור' מעץ הדעת – ולכון שמח בתורת רבי עקיבא

לר"ל אסור מן התורה.

אכן לפי זה תקלה קושיא אחרת שהקשה הש"ך עה"ת: איך נתחייב אדה"ר, והרי לא היה עד, שהקב"ה שהוא העד הוא הדין וקיים לנו 'אין עד געשה דיין' והותשובה בזה על פי הגמara בתعنית (יא): 'אדם עושה עבירה בסתר מי מעיד בו' שני מלאכי השרת המלווין לו לאדם מהנה מעידין בו'. ואם כן, מעתה לרש לקיש הסובר שחייב שיעור מותר מון התורה והאיסור הוא רק משום שבදעתו להשלים – הרי על זה לא יוכל מלאכי השרת להuide, כי שmobואר בזוהר הקדוש (בראשית קא): שאין מלאכי השרת יודענו מה שבלבבו של האדם, ושוב תקלה קושיות הש"ך: הרי אין עד געשה דיין!

ועדיין יש לישב שהרי קיימת לו 'עד הרואה ביום געשה דיין' (בבא קמא צ.).

ואם כן מעתה ניחא מה שאמר ריש-לקיש שאדם הראשון שמח בתורתו של רבי עקיבא, שכן ריש-לקיש לשיטתו בזה שחייב שיעור מותר מן התורה, ובכלל-כך האיסור הוא מפני שדעתו להשלים, והרי על זה אין מלאכי השרת יכולם להuide? וא"כ עיקר הטעם שיש לחיב את אדה"ר הוא משום שעד הרואה געשה דיין. אבל כיון שהגיעו לתורתו של רבי עקיבא דעתו (בבבא קמא צ; וכן במכות יב) שאפילו עד הרואה ביום אינו געשה דיין, א"כ הוא יכול לפוטרו מן הדין, ולכון שמח בתורתו.

אלא שעדיין יקשה מה שמח בתורתו של ר"ע משום שמלאכי השרת לא יוכל להuide, שהרי למורות זאת יש לומר שמלאכי השרת יכולם להuide. מאי תאמר? שאינם יכולים להuide על המחשבה? זה אינו, שהרי מנין ידע המדרש שהיה דעתו להשלים? ומה שאמר "זאוכל" ולא אמר "וואכלתי", וא"כ גם מלאכי השרת הרי ידעו שכ כוונת "זאוכל", ועל כך יכולו להuide!

ולכן אמר: 'אדה"ר בלשון ארמי סיפר', והרי הגמara בשיטת (יב): אמרות: 'אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי, שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי', וא"כ הרי לא ידעו שדעתו להשלים. ואם כן עיקר הטעם שאפשר היה לדון את אדה"ר הוא רק מכח מה שעד געשה דיין, ולכון שמח בתורתו של ר"ע (ושסביר אין עד געשה דיין). ואם כן מבוארים באופן נפלא דברי הגמara: "אדם הראשון בלשון ארמי סיפר שנאמר זלי מה יקרו רעיך" ואמր ריש-לקיש שאדה"ר על רבי עקיבא אמרו, וא"כ מוכרכה שבבלשו ארמי סיפר! שוא"ת "אור המAIR" – סימנו ט"ז

עד. חצי שיעור, רבי יהנן אמר: אסול מן התורה, ריש לכייש אמר: מותר מן התורה.

בגמרא (עובדת זורה ה) אמרו על הפסוק "זה ספר תולדות אדם" (בראשית ה, א) – וכי ספר היה לו לאדם הראשון? מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון דור ודורשו, דור דור וחכמו, דור דור ופרשיו. כיון שהגיעו לדרכו של רבי עקיבא, שמח בתורתו ונעצב בਮיתתו. אמר: "ולי מה יקרו רעיך אל".

מה פשר שמחתו של אדם הראשון בתורתו של רבי עקיבא דוחקא, והתעצבותו על פטירתו?

הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין פירש, "בדרך חידוד התלמידים" – לאור המחלוקת שלפניו:

מאמר חז"ל זה הובא גם בסנהדרין (לח): כהוכחה לדברי רב: 'אדם הראשון בלשון ארמי סיפר שנאמר "ולי מה יקרו רעיך", והיינו דאמר ריש לכייש: "מאי דכתיב זהה ספר תולדות אדם" וכו' כיון שהגיעו לדרכו של רבי עקיבא, שמח בתורתו ונעצב במיתתו, אמר "ולי מה יקרו רעיך ע"ב". ורבים תמהו: איזו שיכות יש בין אותה מיראה של ריש לכייש להמה שאמר רב, והיכן עולה ממש מאמרו של ריש לכייש שאדם הראשון סיפר בלשון ארמי? ועוד: מדוע שמה דוחקא בתורתו של רבי עקיבא?

ובair הגאון מלובלין, שהרי מציינו בגמרה לפניו מחלוקת רב יוחנן וריש-לקיש לעניין חצי שיעור, ושיטת ר"ל שחייב שיעור מותר מן התורה. ומובואר במדרש שחוה לכהה בזאת מעץ הדעת וחילקה לבמות וחיות וחלק מזה נתנה לאדה"ר. נמצאו שאכל פחות מכשיעור, והרי לריש-לקיש חצי שיעור מותר, ומדובר נתחייב; וכבר הקשה כן ב"מדרש תלפיות".

בכדי לישב זאת, נצטרך לומר שריש-לקיש לשיטתו בזה, – דאיתא במדרש רבבה (פייט): "היא נתנה לי מן העץ ואוכל" – "זאכלתי" אין כתיב כאן, אלא "וואכל" – אכלתי ואוכל עוד. אמר ריש-לקיש: אדה"ר לא נטרד מון עד שחריף וגידף וכו', ופירש ה"מתנות בחונה". חירף וגידף – במקרה אמר 'אכלתי ואוכל עוד'. וא"כ מיושב לריש-לקיש, והרי מבואר בירושלמי (תרכומות פ"ו ה"א) שמודה ריש-לקיש כשאכל חצי זית ודעתו להשלים ואסור מה"ת וענין ר"ט אלגוי בהלכות חלה אותן כ"א: "פירש הר"א ז"ל דהירושלמי אירוי אפיקו לא השלים אחר-כך, ע"ש", וא"כ כיון שאמר "וואכל עוד", הרי הייתה דעתו להשלים, ובכהאי גונוא אףיו

לריש לקיש, מדוע לא קיים מצות אכילה בשבת שחל ביו"כ – באכילת 'חצוי שיעור'?

שבשת. האם חייב אני לקדש בטרכם אוכל – שאל האיש את רבה של ירושלים.

בתשובתו, מזכיר הגרא"פ את תשובה ה"צמלה צדק" הנ"ל, והטועים: זה אמנים כתוב ה"צמלה צדק" שהתורה הפקיעה את חיוב עונג שבת ביו"כ שחל בשבת, אבל כל זה אמר לנו לגבי מי שחיבב להתענות, אבל מי שמצווה לאכול, יש לדון WHETHER חיוב גם בקידוש, כדיינו בכל שבת.

והביא את מה שכתב הגאון רבי עקיבא איגר, שהעיר על דבריו ה"מן אברהם" שכתב שאין צורך לקדש בשבת שחל בו יו"כ, וזה לשונו: 'אפשר דזה אינו אלא ביום הכהנורים לחוד, אבל ביו"כ' שחל בשבת, יש לומר ודוליה שאין עליו חיוב תענית צורך לקדש'.

אולם ב"משנה ברורה" לא נפסק כחדישו של רבי עקיבא איגר, וננד הגרא"פ. הגאון רבי יוסף כהן, אב"ד ירושלים, כתב לישיב את דעת ה"מן אברהם" שנספקה להלכה, שאף חוליה שמצווה עליו לאכול, מכל מקום גדר קדושת השבת הוא בעניין הנפש, והקידוש ביום זה הוא שלא לאכול, וכדברי הגאון בעל "אור שמח" (פ"ד מהלכות עובדות יום הכהנורים סוף ה"א) שכתב: 'נראה לי שקדושת יו"כ חיילא על שבת גם כן להקדשו בשבות מכל אכילה, קדושת יו"כ גם לשבת אהני שיויקש בענות נפש, ולכן ביו"כ שחל בשבת וחוליה שיש בו סכנה, שצורך לאכול, מורה אני דלא מקדש גם על שבת, דזה קדושת שבת אז – שלא לאכול בו.'

"מרקראי קדוש הלם" – ימים נוראים, סימנו ע'

עד, חצוי שיעור וכו' ריש לקיש אמר: מותר מן התורה. האדמו"ר בעל "צמלה צדק" מלובאווייט (אורח חיים, סימן לו), שdon בקושיא נפלאה שהונחה בפניו, בתשובות הרשב"א (סימן תריד) הביא בשם הרמב"ס (פרק א' מהלכות שבבות הלכה ו'), שמן התורה חייבים לאכול בשבת כזית פת כמו בלילה ראשון של פסח, והקשרו לנאון ה"צמלה צדק", שאמנם, כמו לשיטת ריש-לקיש הסובר 'חצוי שיעור מותר מן התורה', איזו כאשר חל יום הכהנורים בשבת היה חיוב לאכול כזית, שהרי אסור אכילה ביום הכהנורים הוא רק בשיעור כחות, וכך, שהוא מיותר מכך, אינו אלא 'חצוי שיעור', שלריש-לקיש הוא מותר, ואם כן יכול אדם לקיים גם את מצות העינוי ביו"כ וגם את מצות האכילה בשבת!

ה"צמלה צדק" מאידך לדוחות הצעה זו, וזה תמצית תירוץ: מאחר והتورה צייתה בפירוש "תענו את נפשותיכם" גם כאשר חל יו"כ בשבת, אם כן ביטלה התורה את מצות אכילת שבת ועונג שבת כאשר חל בה יו"כ, ומעתה אין עוד שום מצוה גם באכילת כזית, לਮורות שמהבנית הלכות יו"כ הוא לפחות מחייב, כי ביום זה המצווה היא לענות נפש, עד כאן בדבריו.

שר"ת "צמלה צדק" – אורח חיים, סימן לו

*

מן הגאון רבי צבי פסח פרנק, דן בעניינו של חוליה שיש בו סכנה, שעל פי פקודות הרופאים נאץ לאכול ביום הכהנורים שחל

מי שיש לו רק חצוי שיעור מצה – האם יכול לקיים 'קצת מצה'

שאין לו רק חצוי שיעור מצה, האם מחויב לאכול אותו בפסח כשם חצוי שיעור אסור באכילה, או שמצוין דהוא פחוות מכשיעור – אין זה מוצה כלל.

עד, חצוי שיעור, רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה, ריש לקיש אמר: מותר מן התורה. ראה מה שהבאנו לעיל (לט). אודות הדיוון באחרונים לגבי מי

אם אכילת המן היתה 'עינוי', למה לא הותרה אכילתו ביום הכהנורים?

עד שצעקו אל ה' ושלוח להם מון, וזה הכוונה: "זיעניך וירעיבך" – ואחר כך "זיאכילד את המן!"

ואמנם, רבים התפללו: איך יתכו לומר שאכילת המן הייתה 'עינוי', והלא סגולות רבות נאמרו בו והتورה עצמה העידה כי טעםו "כצפיחית בדבש", ואף השטנה טعمו לכל הטעימים שבועלם, כרצו איש ואיש? אכן כמה ממפרשין התורה (בינייהם: האבן-עוזרא והחזקוני) פירשו שהעינוי האמור כאן הוא הרעב שהיה להם בטרם בא המן, ולא אכילת המן עצמה.

*
קשה אחרת הקשה האדמו"ר בעל "שפט אמרת" מגור: אם אכילת המן נקראת "עינוי", כפי משמעותו הפשוטה של הפסוק, אם כן בזמנו שהיה ישראל במדבר היה ראוי שיחיה מותר להם לאכול מון ביום הכהנורים, שהרי אכילת המן אף היא בגדר "תענו את נפשותיכם"?

עד: דברי שמעאל תנא: נאמר כאן עינוי ונאמר להלן עינוי (=זיעניך וירעיבך ויאכילד את המן – ריש"), מה להלן עינוי דבעין – אף כאן עינוי דבעין.

דיהינו, שלמדו שהעינוי האמור ביום הכהנורים הוא מאכילה ושתייה, מלשון "עינוי" שנאמר בפסוק (דברים ח, ג): "זיעניך וירעיבך ויאכילד את המן" – שם שלגביו מושמעות העינוי היא רעבון, כד גם לגביו ביום הכהנורים.

והקשה הגאון רבי משה בן חביב, בעל "תוספת יום הכהנורים": והרי את המן היו אוכלים, והעינוי הוא רק מושום שלא היו במצב של 'פת בסלול', בעוד ביום הכהנורים העינוי הוא שלא לאכול כלל, ומשום לכך הוא מיישב ש"זיעניך וירעיבך" אינו לאחר ריית המן, אלא לפני שירד להם המן, שכן לא שייך לקראו עינוי לאדם שיש לו מה לאכול, אף אם אין לו "פת בסלול" או שאין לו דברים אחרים לאכול, אלא שכאשר יצאו ממכרים היו מעוניים ברעבון כפשהו,

רק לומר שאין צריך לשפט בחכמה או בצינה, שהוא עניין בקום ועשה, אלא כמו במן שהעינוי הוא רק העדר הנאה, כך גם לגבי יום הכיפורים, העינוי הוא בשב ואל תעשה, ורק מסברא למדוד שהכוונה לאכילה ושתייה.
תוספת יום הכיפורים – יומא עד: "שפט אמת" – יומא, שם

מהחר וטוב שאינו נראה איןו משביע, אנו מבקשים "שבינו בבוקר חסדך!"

ואולם, בדיק על כך ביקש דוד המלך עליו השלום (תhalim צ, יד): 'שבינו בבוקר חסדך', כי אמנים מאמנים אנו בכל לבינו כי כל דבריך רחמנא לטוב עביד' (ברכות ס), אולם הלא טוב שאינו ידוע – אינו משביע, כאשר אמרו בגמרה לפנינו **שהסומין אוכלים ואינם שבעים**, ולא עוד אלא שעדי שמתגללה הטוב, עוברים על האדים ימים רבים של צער, ולכן מבקש דוד: 'שבינו בבוקר חסדך' – שהחסדים שאתה גומל עמו יהיו גליים ונראים, ועל כן הם ישבעו אותנו כבר בבוקר חיינו ולא רק לאחר שנהייה באים ביוםים, והרוחה מכח יהיה: 'ונרננה ונשמחה **בכל ימיינו!**'
והסביר אב"ד קראקה וביאר לאור זאת את נוסחת הברכה מתחת לחופה: "מהרה ה' אלוקינו ישמע... קול מצחאות חתנים מחותפות...", ולכארה: מה פשר ההדגשה 'חותפות', וכי לא ברור מאיו שמצחאות חתנים הם בחופתם?
בדבריינו, זו כוונת הברכה: שהזיווג יעללה יפה, והבית הנבנה כאן יהיה בית של שמחה ואושר כבר מראשיתו, ולא רק לאחר ימים רבים יתרבר שascal היה לטובה ולברכה, ולכן אנו מודיעים ואומרים 'kol מצחאות חתנים מחותפות' – שהשמחה והמצחאות שבסיעתא דشمיא ילו את החתנו והכלאה כל חייהם, יהולו מון הרגע הראשון – 'חותפות'!
זרשות רבינו יוסף נחמייה – עמוד תנ

המן ונרות השבת: מדרש פלייה ופתרונו

errick טעמו בו את כל הטעמים ולא ראו את המאכלים עצם – מכאן לסומין אוכלים ואינם שבעים.
ואם כן מכאן יש טעם להדלקת נרות שבת – כדי שיראה את המאכלים בסעודת השבת, ועל ידי זה יהיה שבע ואכילתו לא תהיה בגדר עניין...
קובץ "מגד ירחים" – שנה א', קונטרס יב

הקללה שנתקל חם – בנבואה אלוקית!

"עצי הלבנון", שנשאל על כך, משיב: 'נראה פשוט וקללת נח, כיון שהتورה פרטתה על כרך איננה חילאה רק ציר פטפטני של תוכנות התבבאות קצף נח, אלא שהוא נבואה אלוקית שהושפעה על נח ויוצאה אליה מתוד גרוןו, ממשום כך נתקימיה בכנען לדורי דורות. ולפיכך אומרת הגمراה 'שתקב"ה' קיל את ננען.'
בעל "עצי הלבנון" מוסיף ומביא הוכחה לחידוש זה – מדברי המדרש (בראשית רבה ל, ז) האמור: "ויאמר אדורו כנען וכו' – חם חטא וכנען נתקל? אתמהה! ר' יהודה ר' נחמייה: ר' יהודה אומר: לפי שכתוב "ויברך אלוקים את נח ואת בניו", ואין קללה הוה במקומות ברכה, לפיכך "ויאמר אדורו כנען", ע"כ מדברי המדרש.

ואכן, אם נפרש בדברי מהר"ם בן חביב ואוותם מפרשיו התורה שפירשו ש"ויענץ" הוא לפני שירד המן – אין כל קושיא, אבל מפирוש בעלי התוספות ממשמע פשוטו: שאכילת המן עצמה נקראת רעבון ועניוני, ואם כן הקושיה במקומה עומדת? לכן יישב ה"שפט אמת", שהלימוד מהעינוי שנאמר במן, הוא

עד: "המאכיל מן במדבר למן ענתך", רביامي ורבנן וכו', וזה אמר: איתן דומה מי שרוואה ואוכל למי שאינו רוואה ואוכל.
אמר רב יוסק: מכאן רמז **לסומין שאוכלן ואין שבעין.**

לפנינו פניתה דרוש מופלאה המסתמכת על גמרתו. על הפסוק "ו אברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל" (בראשית כד, א) הסמיכו במדרשו את מאמרו של איוב לו, ג: "asha דען למרחוק ולפועל אתן צדק", ובו רואי יש כוונה עמוקה בסミニות זו.

אמר על כך הגאון רבי יוסף נחמייה קורניצר, אב"ד קראקה: האדם נהוג להתרעם על מר גורלו ועל צרכותיו, אך זאת מושם שבירט הוא רק אל ההוויה המר, ואני מರחיק לראות את הטוב לעתיד הטמון בכל מאורע ממאורעות חייו. רק כאשר הוא מזקין, רואה הוא כי רבים מן המקרים שעיליהם הצטער בעת התראחותם, בעצם היו לטובה, ועתה הוא מאושר בזכותם.
וז כוונת הפסוק: 'ו אברהם', שהתנסה כל חייו בניסיונות רבים כל כך, כאשר צכה להיות זקן בא בימים', ראה והבין כי ה' ברכ את אברהם בכל – כי גם מה שנראתה היה בזמנו כרע, היה לו לברכה. וمعنى זה אמר גם איוב: 'asha דען למרחוק' – אילו יכולתי להסתכל למרחוק ולראות את סוף כל המעשים, איז לא הייתה מתרעם על מעשי ה'עמי, אלא 'לפועל אתן צדק'!

על הפסוק "ויענץ וירעיבך ויאכילד את המן" (דברים ח, ג), ישנו מדרש פלייה: 'מכאן רמז להדלקת נרות שבת'.
ואמנם מדרש זה, כשמו כן הוא: פלייה גדולה: איזה קשר יש, לכארה, בין המן לבני הדלקת נרות שבת?
באיור נפלא על כך, הובא בשם החיד"א:
בגמרה לפנינו התבادر כי אכילת המן נקראה 'עניוני', משום

הקללה שנתקל חם – בנבואה אלוקית!

עה. אמר רבי יוסף: בוא וראה שלא כמידת הקב"ה מידת בשול. מידת בשול ודם – מקנית את חברו, יודע עמו לחייו. אבל הקב"ה אינו כן – קיל את הנחש, עולה לגג מזונתי עמו, יודע למטה מזונתי עמו. קיל את ננען, אוכל מה שרבו אוכל ושותה מה שרבו שותה.

פליה עצומה היא זו: וכי הקב"ה קיל את ננען, והלא מפורש בפסוקים שנח הוא שkil אשר הקץ מניינו וראה את אשר עשה לו בנו הקטן?!
הגאון רבי יהודה ליב צירלסון, אב"ד קישינוב ובעל שווי

והעכומה לבלי סוף, הצחה והמצחצתה, הממלאה את כל העולמות לנצח נצחים! אם כן, איפה, הרי אין מקום כלל לתירוץ המדרשי: על כרחך צריך לומר, שכונת המודרש מתאימה בשלימות לכוונת הגمراה כפי שביארנו. שכיוון שקהלת נח נפרטה בתורה, הרי זו עדות גלויה וברורה לפניו שקהלת זו באה בטור השפעה נבואית מהקב"ה. מילא שפיר מתרץ המדרש שאנו קלקלת א-לוקים צו' מקום אצל ברכה, הנובעת ממוקור הברכות יתברך שמי! ש"ת "עצי הלבנו", סימנו כד

ולכאורה, הוא מקשה, הרי יפלא: איךנה היו לאחדות ביד המדרש הברכה של הקב"ה עם הקלה שלبشر-ודם, שבאמת אין לנו שאים כאלה שום שמי ערד ודמיון זה לזה כל וככל ומכילא, אף שאין קללה הוה במקומות ברכה, היינו בהיות גם הקללה בערד אחד ממש עם הברכה, אבל בהיות הקללה מזואה מעין נרפש שהוא שפטוי אנווש קרויז מחומר, הרי היא עם המקל שניהם מהבל גם יחד, באופן שאמנס נעריך ערכה לעומת ברכת הקב"ה, יהיה זה כעריך ההבל הבהיר והואינו והאפס לעומת השורה הנשגבת

נקמת התלמיד-חכם ודמיונה לנשיכת הנחש

שקלל את הנחש – עולה לגג מזונתו עמו, יורד למיטה – מזונתו עמו, מעתה כך גם התלמיד-חכם צריך שבתוונו היה חזק כלכך, שיידעו ואימנו שאין פרנסתו באה לו מידי אדם, ועל כן לא יירטע מלמחות בו כשועבר דבר איסור ולא יחשיש פן הלה יקפח את פרנסתו, אלא יהיה בטוח שיאמין לו הקב"ה פרנסתו ממיקום אחר, לנחש שפרנסתו הולכת עימו לכל מקום!
"רמת שמואל" – יומא

לעיל (כג). שנינו: 'אמר רבי יוחנן משום רב שמעון בן יהوذך: כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנח – אינו תלמיד חכם' והתמייה נודעת, ותירוצים רבים נאמרו בה: מהו הדמיון בין הנקימה והנטירה הנדרשת מתלמיד חכם שפגעו בכבוזו, לבין הנחש?
אחד הביאורים מותבס על גמרתנו, וכך ישב הגאון רבי אריה ליב ליפשיץ, בעל "ארוי שבחברה": אחר שאמרו שהקב"ה אף

טענת המתאווים במדבר: אנו רוצים אהבת תורה מtower בחירה!

חפצם והיתה כל תשוקתם רק לتورה, ונפשם יבשה וירקה מכל תאווה חומרית, וזה היהת טענתם: אנו מתאווים לקבל את התורה מרצוננו ומידעתי, כמו שאמרנו "נעשה ונשמע", ולא שתהיה אהבת התורה כפיה עליינו מכח המן שאנו אוכלים!
והנה, מיד בפסק שלאחר מכאן אמרו: "זהמן צורע גד הוא ונינו בעין הבדולח", ופירש רשי: 'מי שאמר זה לא אמר זה', כלומר: לא יתכן שאלה שזה עתה התלוננו על שהם נאלצים לאכול מון – הם עצם ידברו בשבחו, אלא מה שנאמר "זהמן צורע גד הוא", נאמר מפי הקב"ה.

אולם "שב שמעתתא" ביאר באופן נוסף, ולדבריו אכן המתאווים הם אלו שוגם אמר "זהמן צורע גד הוא", ואין הדברים סותרים זה לזה, וזה ביאור הפסוקים: "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חינם", כלומר: בלי הכרה, רק מה שבחרנו לאכול, "זועה אל המן עיניו", ומכיון שמכורחים אנו לאכול רק מון, איבדנו את זכות הבחירה, ואז הוסיף ואמור: לו לא היה המן טוב למאכל ונחמד למראה – ניחא, אולם הלא "זהמן צורע גד הוא ונינו בעין הבדולח", ובוודאי נאכל ממן גם אם לא יאל贊ו לך, אולם כאשר נוכל לבור – לא יסרו מאייתנו התאותות והתהיה לנו קבלת התורה ברצון ומתוך בחירה, כפי שאמרנו בהר סיני – "נעשה ונשמע!"

*
אולם טרם יקרו – וכבר נחשף קלונם, כאשר העם בכח למשפחותיו – על עסקיו עריות שנאסרו להם. שכן המה"ל ב"גור אריה" (פרשת ויגש) הקשה: כיון שלישראל בעת מתן תורה היה דין גרים, וכי שאמרו חז"ל שהיו צריכים מילה, הזאה וטבילה, כדי גרים, והלא הדין הוא שגר יכול לשאת את אחותה, שכן גור שנתגיגיר

עה, "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חינם", רב ושמואל; חד אמר: דגים, חד אמר: עליות וכו'. בשלמא למאן דאמיר עריית היינו דכתיב "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו" – על עסקין משפחתיו שנאסרו להם לשכב אצלם, אלא למאן דאמיר דגים – נאי "בוכה למשפחותיו"? הוא והוא הוואי.

בקודמו לספרו "שב שמעתתא", כתוב על כד הגאון רבי אריה ליב הכהן דבר נפלא:
הלא הפסוק "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו" נאמר בעיצומה של פרשת המתאווים, ואם כן תמהה לכוארה שיטת הסבור 'על עסקין משפחתי': איזה קשר יש בין התרועות על ההכרה לאכול מון – לבין העריות שנאסרו להם, ולמה נזכרו לפטע להתלונן דוקא כאן על עניין העיריות?

אלא – יוציאים דברי הגמרא (שבת פח) על הפסוק "ויתיצבו תחתית ההר" – מלמד שכפה עליהם הר כגנית ואמיר להם: אם מקבלים אתם את התורה – מוטב, ואם לאו – שם תהא קבורתכם", והקשו התופסות: למה היה צריך לכפות עליהם הר כגנית, ולהלא כבר התרצו ואמרו "נעשה ונשמע"? ותירץ המה"ל ב"גור אריה", שרצה הקב"ה להראות להם שקבלת התורה לא תתקנו על ידי בחירה, ולא יתכן מצב שבו אם ירצו יקבלו ואם לא ירצו לא יקבלו, אלא התורה היא דבר הכרחי וקיים, וכפי שלגבי אונס נאמר המתקיים לעולם ואינו תלוי ברצון האדם, וכפי שלגבי אונס נאמר "לא יכול שלחה כל ימי".

והנה, לגבי המתאווים נאמר "התאוו תאוה", וביאר האלשיך, שבני ישראל התאוו שתהיה להם תאוה, משום שעד אז לא הייתה להם שום תאוה חומרית. ולמה? ה"שב שמעתתא" מבאר, שמכיוון שאכלו את המן, שהיה משר התורה ו"לחם אבירים", על כן היה כל

ומריצונים, היה להם דין של 'גר שנתגир כתינוק שנולד', ואז היו מותרים בקרובותיהם, וכן גם טענה זו ה策טרפה לטענותם על שוכரחים הם לאכול רק את המן ומילא אין להם בחירה והם אסורים בקרובותיהם! עיי' במה שהוסיף וביראר לפיז זה, ואינו נוגע לגמרתנו
"שב שמעתתא" – בהקדמת המחבר

כתינוק שנולד, ואם כן לאותו הדור היה ראוי להתר לחייב את קרובים? ותייחס המהר"ל ביסוד גدول: אין אמורים 'גר שנתגיר כתינוק שנולד' – אלא בגר שנתגיר מעדתו ומרצונו, אבל בשעת מתן תורה לא התגירו מכך כפיטת הרח' בגיגית, וכך שם לא אמרו 'גר שנתגיר כתינוק שנולד'.
זה הקשר בין שתי הטענות, וכך דוקא עתה על עסקינו עריו, כי לו לא אכלו את המן, אלא קיבלו את התורה מכך בחירה

קיום מצוה או טעם איסור במן

לטעום טעם איסור במן עבר בכך איסור, אם כן נוכל לומר גם לעניין מצחה שכיוון שאילו נתכוונו לטעום טעם חמץ היו טועמים טעמו וממשו וועברים בכך על איסור, הרי המן ב"בל תאכל חמץ" ואפשר היה לצאת בו ידי חובת מצחה.

ולענין מה שלכארה אין גידולו מן הארץ, הביא ראייה מודברי ה"ספרונר" (טז, צז) שכתב: "צאו מון העם ללקוט – וזה היה חילול שבת בלי ספק אם היו מלקטים הדבר ממוקם גידולו, כאמור ז"ל (שבת קז): "האי מאן דעקר בשותא מהזימוי והיגי' חייב משום תולש", ועוד ראייה ממנה שתיקון משה ברכת הזימון בשעה שירד להם המן (ברכותות מה), והרי בברכת המזון צרך גם כן מחמתן המינים!*

מן הגאון רבי צבי פשח פראנק, הרבה של ירושלים, מוסיף ומפלפל בעניין זה בשאלת: האם צרך גידולי קרקע בפועל, או די בכך שהיה "מיון" גידולי קרקע' והביא מחתון בנו, הגאון רבי יוסףahan, שהביא ראייה שמצו' צריכה להיות ממון גידולי קרקע אך לא גידולי קרקע ממש ("מקראי קודש השלם" – פשח ח'ב, סימן קל, עיי'ש).

ואילו בספר "דרבי דוד" נקט שלא יצאו ידי חובת מצחה במני, שהרי נאמר על המן "זיטעמו צפיחית בדבש" ובגמרה (ברכות נז) התבادر שאכן היה מתוק כדבש, ואם כן הרי זו "מצו' עשרה" שאין יוצאים בה. ועוד: שהרי מי פירות אין מחמיצין.

עוד יש לעניין, שהרי נאסר להותיר מן המן, ואם כן אין נאכל לשבעה, וכמו שמצו' לנבי חלות תודה [פסחים לח]: שפסולים משום אין ראי לשבעה. אך ב"פסקין תשובה" הביא בשם ה"אמרי אמת" שזון במן של ערב שבת אם יש בו איסור נותר [ואם נסביר שהותיר להותירו, מושם "כיוון דהו תורה – התורה"], אם כן מן של ערב שבת יכול להיות כשר לחובת מצחה. עוד יש להעיר, שהרי במן לא שיק' שימור לשם מצחה, כי כיוון שאיןו מחמיצ' – מה שימור יש בו! ואכן, מבואר להדייה כדעת הריטב"א [קידושין נז]: שאין יותרין ידי מצחה במן, אך ב"אגרא דבללה" כתוב שייצאו במן – הערת הגאון רבי אשר ויס' שליט"א).

פתח עיניים להחיד"א – חולין קטו: "מקראי קודש" – פשח חלק ב' סימן יב; "דרבי דוד" לאב"ד סטניסלב; "מקראי קודש השלם" – פשח ח'ב, סימן קל

לשיטת הסובב 'טעמן ולא ממשן'?

ברכת הzon על המן, והלא המן לא היה משבעת המינים אלא ברייה בפני עצמה? ואף שאם רצוי טעמו בו טעם לחם, לא נראה שהיה חיוב בברכת המזון על טעם בלבד?

על: "את הקישואים ואת האבטחים", רביامي ורביאס: חד אמר: טעם כל המניין טעמו במן, טעם חמשת המניין הללו לא טעמו בו. ועד אמר: טעם כל המניין טעמו טעמן וממשן, והללו טעמן ולא ממשן.

רבי חיים יוסף דוד אוזלאי – החיד"א נשאל פעמי' גבר נכבד אחד: מכיוון שטעמו של המן היה משתנה כתעם הדבר שחפץ בו האוכל, מה היה קורה לו חשב לאוכל חזיר או שאר איסורי וטעמן במן – האם עבר בכך על איסור כאילו אכל את דבר האיסור עצמו?

החיד"א מביא הוכחה פשוטה ספק זה – ממעשה המובה בغمרא (חולין קט): על יילתא, אשת רב נחמו, שאמרה לו: 'מכדי כי לאסר לנו רחמנא, שרא לנו כוותיה (מאחר וכל מה דבר שאסרו הקב"ה לעלינו, התיר דבר אחר הדומה לו): אסר לנו דמא – שרי לנו כבדא (אסר עלינו את הדם, אך התיר לנו את אכילת הכבד, שטעמו כתעם הדם), נדה – דם טויה, חלב בהמה – חלב חייה, חזיר – מוחא דшибוטא (МОח של דג ששמוшибוטא, טעמו כתעם חזיר), גירותא – לישנא דכורא (גירותא הוא עוף טמא, וכונגדו הותר לישנא דכורא), אשת איש – גירושה בחמי בעלה, אשת אח – יבמה, כתית – יפת תואר, בעינה למיכל בשרא בחלבא (רווחה אני לאוכל בשרא בחלב – ומה נמצא דבר היותר דוגמתו!), אמר מר להו רב נחמו לטבחין זיווקו לה כחלי' (אמר רב נחמן לטבחים: תנוי לה כחול, שטעמו בטבעם בשר בחלב), ע"כ מדברי הגמרא.

הרי לנו, שכאשר האדם יודע שמה שאוכל הוא היתה, אפילו טועם בו טעם דבר איסור – מוותה.

אולם בהמשך הוסיף תשובה נוספת: כיון שמה שטעמי המן היו מתהפקים כרצו כל אדם, היה זה מעשה שמיים – מסתמא אם חשב לאוכל דבר איסור, המן לא היה מתהפק אם יש איסור בכך – על ייסוד ספיקו של החיד"א, רצה סבי הגאון רבי יצחק רוזנטל, ר"מ "מדרש בני ציון", לפשות ספק אחר שהסתפק בו בעניין המן: אך אכן בני ישראל מזכה ביל פשח כל אחד מהם ארבעים שנה שהיה במידבר? כי לכארה במן לא יצאו, שהרי המן אינו ב"בל תאכל חמץ" ואינו מחמתן המינים ואין גידולו מן הארץ? ואולם, אם נסביר לעניין הנידון שהעלתה החיד"א שכאשר רצה

איך תיקון משה ברכת הzon על המן –

הקשה הגאון רבי יוסף ענגייל מקראקה, בעל "גלאוני הש"ס": שנינו במסכת ברכות (מח): אמר רב נחמן: משה תיקון לישראל ברכת הzon בשעה שירד להם מן וכו', ולכאורה: איך תיקון משה

ישוער מגורו וכעלה נבל".
ואם כן, מתרברר שהיה זה ללחם מן הארץ', רק שהיה מובהר
ממנו, ומובן בפשטות מה התחייבו לברך עליו ברכת המזון!

*
באופן דומה, על פי דבריו ה"חתם סופר", יישב הגאון רבי
ארברם יעקב הורייזן, אב"ד פראבוזנא (שו"ת "צור יעקב"
סימנו נח) קושיא שהובאה בקובץ "דגל התורה" (ושיצא לאור בפולין,
סימנו י') בשם של האדמו"ר בעל "אמרי אמת" מוגה: לשיטת
הסוברים שעשו לחם הפנים ממנו, והרי מפורש בפסקוק "ולקחת
סולט", הרי שצרכיהם לבוא מסולות ממש! אולם לדברי ה"חתם
סופר" מיום שבת הקושיא, שהרי אכן היו אלו חיטאים ממש!
גלויגין הש"ס – ברכות מה; שו"ת "ויצבר יוסף" סימנו יט בא;
שו"ת "חתם סופר" – אורח חיים סימנו קצ' – שו"ת "צור יעקב" סימנו
נת; קובץ "דגל התורה" סימנו י' ("כמוצאת שלל רב") – פרשת שליח

איך פסקו הלכות על פי המן – והרי לא בשמיים היא?

אותה קושיה יש להקשות על המובא במסכת שבת (לד'). שרבי
שמעון בר יוחאי טירר מיקום ספק טומאה בטבריה, על ידי שказצטו
תורמוסין והשליכו ונעשה נס וצף המת במקום שהוא שם וכך יכולו
לצין את מקום הקבר וכמובאар בראש"י שם), ואך כאן קשה: איך
סמק רשב"י על הנס לטהר מקום ספק טומאה? ואכן, התוספות לא
רצו פירוש שהיה על פה הנס, ולכן פירשו באופן אחר, אולם לדברי
רש"י קשה, שהרי על בדיקה בדרך נס לא שמענו!
בעל "תוספות יום הכיפורים" מ夷יב את שתי הקשיות –
ביישוב הגונו אחד.

מצינו במדרשי (בראשית רבה, פרשה עט) שרבי שמעון בר יוחאי
אמר: יבואה עלי אם אין ביידי הלהבות כשייר ראי עלי טבריא שהיא
טהורה חוץ מזה ומזה'. נמצאו לפיז שעת עיקר היתרו לטהר את
טבריא סמוך רשב"י על הלהבות שהיו לו בנוגע לאוטו מקום ספק
טומאה, אלא שהכהנים היו מחמירים בדבר ומפקפים בסברת
רשב"י, וכי להוציא מליבם עשה אותן ומויפותם, על דרך "חרוב"
ו"כ Dichotomy" בית המדרש יוכיחו" (בבא מציעא נט): כי אף
שקיים-לן "לא בשמיים היא" ו"אין משגיחין בת קול", כל זה הוא
לטמור על בת קול או על אותן מושגים כדי להזכיר את ההלכה,
אולם כאשר ההלכה קיימת והנס או הבית קול מסיים להלכה –
אין מניעה להזכיר כך.

וכך גם בעניינינו: משה רבינו היה פוסק אם דין של הספק בו
ט' לאחרון או בן ז' לשני – על פי הלהבות והחותמות, וכן בשאר
הספקות ההלכתיים שהובאו לפני, אולם כאשר היו מפקפים
בדין ההוא, כדי להוציא מליבם עשה להם אותן ומויפותם על ידי עומר
הכרעתו – שהיתה, כאמור, אך ורק מכח ההלכה!
תוספות יום הכיפורים – יומא עה.

פירוש חדש באופן ירידת המן לצדיקים, ביןונים ורשעים

"לחם" וכחיב "עוגות" וכחיב "וטהנו" – הוא כיצד? צדיקים – לחם,
ביןונים – עוגות, לשעים – טהנו בלילה.
בדרך כלל רגילים לפרש זאת בדרך של העדרפה לטובה של

אין זאת, יישב הגאון מקרaka, אלא שהדבר יהיה תלוי
במחלוקות/amoraim בסוגייתנו, האם במון טעמו רק את טעם כל
המינים, או שטעמו טעמו וממשו. בעל המאמר בברכות סובר
בהכרח שטעמו גם את ממשו, ולכן התחייבו בברכת המזון, כאילו
אכלו לחם ממש.

הגאון והמלך רבי יוסף שוואארץ מגראסווידין, הוסיף על כד
(שו"ת "ויצבר יוסף", סימנו יט, אותן ב) תוספת נפלאה, על פי דבריו
הגאון בעל "חתם סופר" (בתשובותיו, או"ח סימנו קצ''), שהסביר
שרירות המן במדבר לא היה דבר חדש, אלא 'שפע אלוקי מצינורי'
עליה שהיה מעותד לבוא על תבאות ז' עמיין שבארץ ישראל
וocablio מקבלי התורה הפנימיות ולאמראים נשאר המזון והקליפה'.
ה"חתם סופר" הוסיף וביאר לפי זה את מה שאמר כלב (במדבר יד,
ט): "לחמננו הם סר צלם מעלייהם וה' אתנו", שכונתו לומר: כי ה'
אנו אוכלים וכל כח חיוני שלהם הוא מלחמת חיזוני שלנו, וזה ממש

עה. תניא אידן: "גד" – שmagid להם לישראל אי בן תשעה
ללאison וαι בן שבעה לאחרון וכו'. תניא, רבי יוסי אומר: כשם
שהגביא היה מגיד להם לישראל מה שבחוון ומה שבסדקין, כך
המן מגיד להם לישראל מה שבחוון ומה שבסדקין. כיצד? שנים
שבאו לפני משה לדין זה אומר: עבד גנבת, וזה אומר: אתה
מכורתו לי. אמר להם משה: לבוקע משפט. ומהר אם נמצא בבית
עומו בבית רבו ראשון – בידוע שהה גנבו, אם נמצא עומו בבית
רבו שני בידוע שהה מכור לו. וכן איש ואשה שבאו לפני משה
לדין. זה אומר: היא סורה עלי, והוא אומרות: הוא סורה עלי. אמר
לهم משה: לבוקע משפט. ומהר, אם נמצא עומו בבית בעלה –
בידוע שהיא סורה עלי, נמצא עומו בבית אביה – בידוע שהיא
סורה עליה.

'קצת תימא' – מקשה הגאון רבי משה בן חביב, בספרו
תוספות יום הכיפורים – איך אפשר להזכיר ספק זה, שיש בו
נקא-מינא לכמה עניינים חמורים, כגון אם הכה את אביו בחיב
סקילה ולענין ערונות אשת אביו, על ידי עומר של מן שנמצא בבית
הראשון או השני, ולהלא אפילו נביא גמור שאמרו: אני יודעת
בנובואה שלפניו הרג את הנפש את הילל שבת וכו' – מסתבר שלא
יעשו על פיו, כי על פי שניים עדים קום דבר, ונביא האומר לענין
אחד מספיקות התורה: נאמר לי בנובואה שכח הלהבה – הרי זה נביא
שקר וייחנק וכפי שפסק הרמב"ם בפרק ט' מהלכות יסודיו התורה),
והובאה ראייה לכך מדברי הגמara (חולין כד): "אם יבוא אליו ויאמר חולין
בן נון – לא ציתתנא ליה", וכן אמרו: "אם יבוא אליו ויאמר חולין
בסנדל – אין שומעין לו, שלא בשמיים היא", וכן נראה לעין הדין,
ואין הולכים אחר נביא שיכריע על פי נובואה בספק בן ט' לראשו
או בן ז' לאחרון, ואיך פסקו כאן על פי המן?

עה. כתיב "ובבדת הטל על המנה לילה", וכחיב "ויצא העם
ולקטו", וכחיב "שטו העם ולקטו", הוא כיצד? צדיקים – ירד על
פתח בתיהם, ביןונים – יצאו ולקטו, לשעים – שטו ולקטו. כתיב

למחנה ואף רחוק ממנה, כפי שעולה מן הפסוקים השונים. ההבדל היה בהתייחסות השונה של הצדיקים, הבינוinos והרשעים: הצדיקים, בבטחם בה/, האמינו שהחמורים לא יחסר בכל מקרה ולכון לא הרבו להשתドル באיסוף המן, אלא כאשר יצאו מפתח ביתם אספו ככל שמצאו – ומה שמצאו הספיק להם ולבני ביתם. הבינוinos, לעומת זאת, לא הסתפקו בזיה, אלא יצאו גם סמוך למחנה ולקטו ככל שמצאו. ואילו הרשעים כיס נגרש, לא הסתפקו אף בזיה, אלא הפלו אף הרחק ממנה ולקטו עוד ועוד ככל שהשיגו ידם.

כאשר שבו כולם לבתייהם, התברר שכולם לקטו מידת שווה: עומר לגולגולת, למלודם שלא בכח יגבר איש ולא כל המרבה בסחרה מתעשר, שהרי לא העידף המרבה ולא החסיר הממעיט. זו כוונת דברי הגמרא שצדיקים ירד להם על פתח בתיהם – שהיה להם די בימה שמצאו סמוך לbijtem, בעוד הבינוinos לא הסתפקו בזיה אלא יצאו מחוץ למחנה, ואילו הרשעים גם בזיה לא הסתפקו אלא שטו ולקטו ממוקומות רוחקות.

כך גם יתבאר המשך המאמר, שהרי המן היה מתחפץ לטעמים שונים, כפי רצונו של האוכל. ואם כן, הצדיקים שאינם נכספים לمعدנים אכלו אותו כמו שהוא, בלי תבלין ומטעמים. עבורם היה המן "לחם" פשוט. הבינוinos הושיבו תבלין, וזהו "עוות", ואילו הרשעים, ברוב תאונותיהם לمعدנים, טרחו וייגעו לטחון בריחיים ולעשות ממנה מטעמים כאשר איזו נפשם, כי בטעון רשותם תחסר ולתאותה יבקש נפרד. ההבדל, אם כן, לא היה בכך – לא באוכלוי!

שות' "נר למאור" – בהקדמה

הצדיקים, שלא היו צריכים לטrhoח אלא המן הגיע עד לפתח בתיהם, לעומת זאת הרשעים שהוצרכו לטrhoח מסוימות של יציאה מחוץ לבית, ואילו הרשעים נעשו בכך שהיה עליהם לטrhoח מדי יום ביוומו לצאת אל מחוץ למחנה ולהביאו משם את מנת המן שלהם. באופן דומה רגילים לפרש גם את המשכים של הדברים: הצדיקים ירד לחם מוכן לאכילה, הבינוinos קיבלו בזק מוכן לאפייה וכך מפרש רש"י בד"ה עוגות), ואילו לרשעים לא ירד אלא חומר גלם שהיה עליהם לעמוד ולתחוו אותו בריחיים או לדוד במדוכה.

אולם הגאון רבי מרדי אליהו רבינויבא, אב"ד ואשיילישוק ובעל שו"ת "נר למאור", תמה על כך, ובפרט על חלקו השני של המאמר: וכי מטילים קנאה בסעודה?

ומשם כך, פירוש את העניין באופן שונה להלוטין: כל עניינו של המן, "לחם שמיט", היה כפי שנאמר בפסוק: "למן אנסנו הילך בתורתاي אם לא", דהיינו לכון את ליבם לאביהם שבשמיים, וכדריך שפירשו חז"ל (ולהלא עז): 'שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי: מפני מה לא ירד להם לישראל דומה – אחית בשנה? אמר להם: אמשול לכם משל, למה הדבר דומה – מלך בשר ודם שיש לו בן אחד. פסק לו מזונתו פעמי אחת בשנה – ולא היה מקבל פניו אביו אלא פעמי אחת בשנה, עמד ופסק מזונתו בכל יום – והיה מקבל פניו אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנינים היה דואג ואומר: שמא לא ירד ממו לאחר ונמצא כולם מותים ברעב. נמצאו כולם מכובנים את ליבם לאביהם שבשמיים.'

ואם כן, האמת היא שירדה שכבת מן בכל המחנה וגם סביב

הפרנסים, המתנות הטובות – והשמון שרייחו נדף למרחוק

שהרי אמרו לפניו בגמרא על המן: "מן שירד להם לישראל גבוה ששים אמה. תניא, איסי בן יהודה אומר: מן שירד להם לישראל היה מותגבר וועלה, עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב, שנאמר 'תערוך לפני שולחן נגד צוררי', ועל ענני הכבוד אמרו מידרש תנchromא, בשלח סיינו ג': "שבעה ענני כבוד היי וכור' ארבע מארכע רוחות, ואחד מלמטה, ואחד מלמעלה, ואחד מהלך לפנייהם, כל הנמוך מגביהם וכל הגבורה מנמיכו ושורף נחשים ועקרבים מכבד ומרבץ את הדרך לפניהם", וכן אמרו עיין רשי"ז דברים ת, ד) שענני הכבוד היו מגחצים את בגדייהם, ועל הבאר אמרו שהיתה מתגלגת עמהם לכל מקום שנסעו, וכלשונו המדריש במדבר רbara א, ב): "הbaar עשויה סלע, כמו כוורת היהת, ומתגלגת ובאת עמהם במסעות".

וכאשר ראו כל אומות העולם את כל היקר והגדולה שעשה ה' לעם ישראל – הכירו ויידעו כי רק ישראל נבחרו לעם סגולה. זו כוונת "שמע תורה שמקדש" – על ידי הפרנסים שנמשלו לשמן נודע שמו של עם ישראל בכל העולמות:

"אשל אברהם ויד רמה" – הגודה של פסח (ירושלים תש"ל)

עו, נעה ובי אלעזר המודיע ואמר: מן שירד להן לישראל היה גבוה ששים אמה וכי'. תניא, איסי בן יהודה אומר: מן שירד להם לישראל היה מותגבר וועלה, עד שלויאין אותו כל מלכי מזרח ומערב, שנאמל "תערוך לפני שולחן נגד צוררי".

על יסוד דברי ר"א המודיע ואיסי בן יהודה, ביאר הגאון רבי אברהם דוד מבוטשאטש, בעל "אשל אברהם", את הפסוק בשיר השירים (א, ג): "לרייח שמניך טובים שמן תורה שמקדש". הפסוק מדבר על שמן, ומאננו במשמעות (א, ד): "שלושה זיתים וברון שלושה שלושה שמנינס", ויש לפריש בדרך רמז, ש'ש'מן' בגיימטריה 'פרנס', ואמרו חז"ל (תענית ט): "רבי יוסי ברבי יהודה אומר: שלושה פרנסים טוביםמדו לישראל, אלו הן: משה, ואהרון, ומרים, ושלש מתנות טובות נתנו על ידם, ואלו הן: באר, וענן, ומן. באר – בזכות מרים, עמוד ענו – בזכות אהרון, מן – בזכות משה", וזהו הרמז בפסוק: "לרייח שמניך טובים" – על ידי שלושת הפרנסים הטובים הללו, "שמן תורה שמקדש" – נודע שמו של עם ישראל בכל העולם, כמו ששם מair למרחוק כך היה שם ישראל הולך מסוף העולם ועד סופה, וכך הכירו כל האומות כי הם זרע ברך ה'.

העינוי שנוסף והтирוץ שנסתור

וכך ביאורו: מצינו של אדם הראשון היה תירוץ על מה שאכל מעש הדעת: שהקב"ה ציווה שלאأكل, ואילו הוא סחט ושתה. אלא שתרוץ זה לא יועל, שחרי בוגר לא פניו למדנו לגבי יום היכפורים ששתיה בכלל אכילה, ואם כן חטא של אדם הראשון עיניו עומדים. ועל כן "ב' יום היכפורים מזכיר הקב"ה חטא הראשון עיניו עומדים. מפנקס בכתב יד – "מוריה", גליון נב דודם הראשון..."

ענין חמשה עניין נגד מי? אמר רב חסדא: כנגד חמשה עניין שבתורה ובעשה ואך בעשו שבת שבתנן ושבת שבתנן והיתה לכם. חמשה הוו? ואן שיתה תנן! שתיה בכלל אכילה היא.

לפי זה, ביאר הגאון רבי ברוך כהנא ראפופרט, אב"ד פיורדא, באופן נפלא, מדרש פליה שבו נאמר: 'ב' יום היכפורים מזכיר הקב"ה חטא הראשון דודם הראשון'.

יין ובשמי, שתיקה ודיבור: רמז נפלא לשילוב המועיל להשגת התורה

מהගאון רבי יוסף דיין דקהילת האשכנזים אשר באמשטרדם, ודברי פי חכם חן.

*

בפסוק (שיר השירים ח, ב) נאמר: "تلמודני אשך מין הרקח". על פי פשטוטו, הכוונה בו לין הרקוח ומוטבל בשמיים, אך לאור הנאמר לעיל הוא יפה נדרש ואפשר שכונתו כלל החפש להחכים בתורת ה' ולŁמֹדָה היטב, עליו לשותות מ"ין הרקח" – מתערובת זו של יין ובשמיים, כי רק השילוב הנכון בין דיבור לשתקה בylimוד התורה יוכל להביא את הלומד להתחולות בתורה, שהרי מצד אחד אמרו (עירובין נד): "אל תקרי למצאים אלא למציאיהם בפה" – של האדם לדבר בדברי תורה, ומצד שני אמרו (ברכות טג): "כל תלמיד שכיעס עליו רבו ושותוק – זוכה להבחן בין דם טמא לדם טהור וזוכה להבחן בין דיני ממונות לדיני נפשות", הרי שלפעמים על הלומד לשותוק ולא להסביר דבר. המשלב נכוונה בין היין לבשמי – בין השתקה לדיבור, הוא זה הזוכה לכתרה של תורה!

שמעתי מידידי הראה"ג ר' ישראל דנדרוביץ' שליט"א

שנין, והיינו דאמוד רבא: חמלוא וריהני פקחין.

בדרישות שבסוף "שוו"ת מהרי"א הלוי" (לובוב תרנ"ג), הביא 'מה שמשמעותי בהם א"ז הגאון החסיד מאור הגולה מוהר"ר מרדכי זאב ז"ע האב"ד דקהילת לבוב' להסביר פתגם זה שאמר רבא: 'חמרה וריהני פקחין' והיינו והבשמי עשווני פחק וחכם, עם דברי הגمراה הידועים (מנחות פז): 'אמר רבי יוחנן: כשם שהדייבור יפה לבשמיים, כך דיבור רע לין', ונמצא שהבשמיים והיינו הם שני הפקים, שהטוב לין – רע לבשמיים, והטוב לבשמיים – רע לין.

והנה, בעניין עבדות ה' מצינו שעט לחשות ועת לדבר, שלפעמים הדיבור הוא טוב כמו בתורה ובתפילה – כמו הדיבור שטוב לבשמיים, ולפעמים השתקה היא טובה, שומר פיו ולשונו מלדבר דבריים אסורים – כמו השתקה שטובה לין.

ואמר רבא, שḤכמתו הגיעה מכך שהוא ידע להחזיק בידו את שתיה המידות המאפיינות את היין והבשמי – השתקה והדיבור, והוא כלכל מעשיו בתבונה לדעת מתי לדבר ומתי להחזיק את פלך השתקה, ובכך הוא הגיע לפיקחותו הגדולה.

וכבר הביא כן החיד"א ב"פתח עיניים" (סנהדרין ע.) ששמעו כן

מדוע בבי"ד של מטה מלקין ל"ט מלכות – ובבי"ד של מעלה שישיים?

ומדוע כי פעמים מסוימים היו חוטוא בר עונשו כתוב רבוי חיים ב"ר בצלאל מפרידברג (אחי המהרא"ל) ב"אגרת הטיוול" (חילך הדירוש): טעם מניין זה: לפי שאינו ב"ד של מעלה מעניישן את האדם עד לאחר כ' שנה, והעוננות הס' ג' מינימ: חטא ועוון ופשע מבניינו שנוטתו לוקין אותו על כל אחד מג' מיני חטאים האלו, דהיינו ג' פעמים עשרים שעולה למנין ס', וכן ב"ד של מטה שאינו מעניישן עד לאחר י"ג שנה, לוקין אותו על כל א' מאלו ג' מיני החטאים דהיינו ג' פ' י"ג שעולה ל"ט מלכות, עכ"ל.

"תוספות השלט" – בראשית יט, א; חידושי אגדות מהרש"א – בבא מציעא פה: "אגרת הטיוול" – חלק הדורש

ענין, אמר רב כי חנן: באומה שעזה הוציאו לגבריאל מהארון הפרגוד, ומהיו שיתין פולטי דנורא.

מדוע דוקא שישיים?

דבר נפלא כתוב על כד מהרש"א (בבא מציעא פה): בבית דין של מטה מלכות הוו ל"ט, שהוא ג' פעמים י"ג שנות בר עונשו בבי"ד של מטה, וככען זה מלכות בבי"ד של מעלה הוו שישיים, שהם ג' פעמים עשרים – ג' פעמים עשרים, שזהו הגיל שנאה בר עונשן בבי"ד של מעלה!

והנה, המהרש"א כתוב כד מדעת עצמו, אך קדומו בצד בעלי התוספות וראה "תוספות השלט", לסייע רבי יעקב גليس ז"ל – בראשית יט, א.

האם ומדוע מלאכים 'עונשים'?

וכו הביא ה"אור החיים" (בראשית יח, י) בשם המדרש, שהמלאך שלא בישר לשרה עצמה שתלד בו, אלא רק אמר לו לאברהם ושרה שמעה מותו האהן, נטייסר על שלא קיים שליחותו לבשר לשרה עצמה.

ועל מה שהובא בוגרואה בחגינה הנ"ל שהמלאך מט"ט לכה בשים פולסי דנורא על שגרם לאחר לטעות ולומר שיש שתי רשות, כתוב רבינו חננאל (שם) וזה בלשונו: 'ח"ז שיש עליו דין, אלא להראות לאלישע (בן אביה) שיש לו אדוון שהוא עליו, עכ"ל. וראינו שלדעת רבינו חננאל אין כוונת הגمرا לומר שבאות הגיע עונש המלאך מט"ט, אלא רצה לומר שהקרה כדי להראות 'אחר' שמה שעלה בדעתו שיש שתי רשות רח"ל, איננו האמת, ולהראותו שמט"ט אף עונש על שגרם לאחר לחשוב כד.

ועל פי זה טבע המשגיח ה"ץ רבוי אליהו אליעזר דסלר, בעל "מכtab מאליהו", יסוד נפלא: לא תתכו במלאך בחירה, ולא חטא זה הוא לתכלית בני אדם, למדנו דרך הירשה דוגמתו העונש של המלאך מט"ט, שرك בא להראות 'אחר' שמחשבתו מוטעית.

ועל פי זה ביאר הגרא"א דסלר את מעשה המלאכים שבאו להציג את לוט ואמרו "משיחיות אנחנו" ונענשו על כד – שכזאת היה חלק ממשיחותם לומר דברים הללו שיש בהם שמי של כפירה ולקבל על זה 'עונש', כדי שבני אדם ילמדו מעשיהם שאין ראוי לאדם ליחס לעצמו את גודל מעשיו ולומר "כוח ועוצם ידי עשה לי את החל הזה", אלא יכיר שהכל בא מאותו יתרברך שמנו.

ולשיטותי, אין עניין בחירה כלל אצל המלאכים ואין בהם יצח"ר ואין בהם עונש, רק הכל הוא חלק ממשיחותם לצורך שיפור עבודה 'ה' של בני האדם!

"מכtab מאליהו" – חלק ב', עמ' 214; "בד קודש" – פרשת נצבים; "כמוץא שלל רב" – ימים נוראים

עמ', אמר רבבי יוחנן: באotta שעה הוציאו לגבריאל מהארון הפלוגן, ומהיוו שיתין פולסי דנורא.

על מה שאנו אומרים בתפילת 'ונתנה תוקף' – "ומלאכים יחפזו וחיל ורעה יאחזו", תמהו רבים: ממה פוחדים המלאכים, והרי הם עושים את שליחותם ואין להם בחירה כלל, ואיזה דין שייך בהם בכלל?

ובair הגאון רבי ברוך דב פוברסקי שליטא, ראש ישיבת פוניבז', שיש לומר שלמרות של מלאכים אין בחירה כמו לבני אדם, ואין בקרבתם יצר-הרע, מכל מקום לטעות גם הם יכולים, כמו שאמרו חז"ל (בבא קמא ס). לגבי מכת בכורות, שנאמר אז לבני ישראל אל (שםות יב, כב): "יאתם אל תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר", כי כיוון שניתנה רשות למשחית – איןנו מבחין בין טוב לרע, הרי שיכול הוא לטעות בעת שהוא מבצע את שליחותו. ואמנם, בוגרואה (תענית ד): מסופר על טעות שכוז, כאשר מלאך המות החليف ונטל את נשמה של אשה אחרת שלא נשלח אליה.

מעומק הדין על טויות שכוזו, המלאכים חרדים, כי אמנים אמרו חז"ל (פסחים נד): שעומק הדין מכוסה מבני אדם, אבל הוא איינו מכוסה ממלאכים, ומماחר שהם יודעים מהו עומק הדין, על כן חרידתם ממן גודלה מאוד!

ואף כאן ראיינו שנענש המלאך גבריאל, והם הדברים. ועיין אור החיים בראשית יח, י, שללאך נענש אפילו על שוגג.)

*

כעון זה מצאנו בוגרואה בחגינה (טו). ש'אחר' (אלישע בן אביה) קיצץ בנסיבות כאשר ראה את המלאך מט"ט יושב וכותב זכויותיהם של ישראל וחשב שםא ח"ז שתי רשות יש בעולם, ומיד אח"כ הוציאו את מט"ט והלקחו ששים פולסי דנורא, נמצאה שהגיא עונש למלאך זה על שנותנו מקום לאחר לבא לידי כפירה רח"ל.

גלוון זה מוקדש לרפואת

התינוקת חוה רות בת שלומית לרפואה

התינוקת גאולה דבורה בת שושנה לרפואה

הרבי צבי בן מרימס לרפואה

כמוץא שלל רב – על סדר הדף היומי | עורך: הרב אברהם ישראלי רוזנטל | כל הזכויות שמורות ©

לקבלת העלוון ולא כל תמורה כספית: שלחו את כתובת המייל שלכם ל- shalalrav@gmail.com וכי הנכם מעוניינים בקבלת העלוון

לזכך את החורבן, לזכות לנאותה.

הופיעו כМОזא שלל רב – בין המצדדים

פנינים נפלאים בענייני
בין הצדדים, מגילת איכה,
הקינות וענייני גלות וגאולה
– שלוקטו מאוצרם של גאוני
הדורות, ועובדו מחדש
לשון זמנו בסגנון הנודע
של ספרי 'МОזא שלל רב'

הכרך ה-כ"ה בסדרה
שכבשה את לב הציבור
והכתה למחთ ברכה
והסכנות מגדולי דורנו

'כל המתאבל על ירושלים – זוכה ורואה בשמחה' (תענית ל')

הספרים שהופיעו עד כה בסדרת "МОזא שלל רב": על תורה – בראשית, שמות, ויקרא, במדבר, דברים | על שבת ומועדים – ימים נוראים, סוכות, חנוכה, פורים ומגילת אסתר, הגדה של פסח, שביעות ומגילת רות, ברכת המזון וחミニות שבת | על דג"ץ – ירושע, שופטים, שמואל א', שיר השירים, תהילים | בסדרת 'ישל לא יחס' הופיעו עד כה הכרכים: בראשית, שמות ויקרא, במדבר, דברים

עכשו בחניות הספרים (לפרטים: טל. 052-7679264)